

Տերոյնցի, Միսաքեանի պէս երեւելի Հայերու խմորով շինուած, իւր ամբողջ կենսութիւն մէջ ուրիշ բան չէ մտածած, բայց միայն՝ իւր Հէգ ազգին մտաւորական յառաջդիմութիւնը: Ինք զինքն երկու կէտի բաժնած, Սեւեան, իւր մէկ կէտով՝ իրեն բոլոր, կէս դար շարունակ, ներսած է, տառապեալ մարդկութեան ցաւերն իւրովսնան ամբելու, եւ միւս կէտով՝ իրեն մատենագիր, գրեթէ 60 տարիէն աւելի, Հայ լեզուն ուսումնասիրած եւ Հայ գրագիտութեան ժիր մշակ հանդիսացած է, արգիճք այս երկու կէտերն իրենց կիսադարեան կենացին մէջ չուէին ուրիշ աշխատութիւններ մեզ անձանօթ, պահուած ու դիզուած:

Սեւեան փաշա իւր բարձր կարողութիւնները, իւր խոր հմտութիւնն եւ բժշկական ճարտարութիւնը միշտ խոնարհութեամբ, համեստ եւ անշուկ լուծեալով ծածկած՝ փայլած ու բարձրացած է, ոչ թէ ի ձայն փողոյ եւ ի ձայն թմբի, այլ անկեղծ ուսումնասիրութեամբ եւ յարասեւ աշխատութեամբ, որչափ օրինակելի է այսպիսի անձնատրութիւն մը, որչափ գնահատելի են այսպիսի գիտնականները:

Երկրասարդ բժիշկներ, նորաստ գրիշներ, հետեւող ըլլալու ենք այսպիսիներու. վախճալու ենք անպարծ շարժադիւթներէ, վախճալու ենք յաւակնուտ անձնագիտութիւններէ, սկզբնական գիտութեամբ Համբարձման պարտեզներ շինելու ելլելու չենք. բարձր դիրքերու շուտով հասնելու պատիւը եռանդի ունենալու չենք. աշխատելու ենք միշտ եւ Սեւեանի պէս համեստ ու փոքր բայելով ընթանալու ենք, որովհետեւ,

Les grandes situations, sont comme toutes les hauteurs: les chemins sinueux y mènent plus sûrement que les routes droites.

Բարձր տեղերէ Բարձր տեղերէ ինչպէս. օյ-պոյտ Թաթարներով ուրիշ հոգեւոր հոգեւոր, Թաթարներով, Թաթարներով:

Վարժեալն այս նշանաւոր խօսքը մեզ նշանաւոր անունով, կը ամպլեմ որ Սեւեան փաշա՝ Հայ բժշկութեան եւ Հայ գրականութեան այդ բազմաշխատ փաստակար ծերունին, ապրի՛ գեռ շատ տարիներ, ապրի՛, գրելու համար. ապրի՛, Հայ բժշկական նոր սերունդին օրինակ ըլլալու եւ Հայ բժշկական աղքատ մատենագրութեան պատուարներ երկեր ընծաւելու:

Այս նշանաւոր բժշկիկ կենսագրութիւնն, ի պատիւ անոր յիշատակայ գործունէութեան՝ այսօր համառօտիւ գծելով, չեմ վարանիր ներ-

կայացրնել նաեւ անոր անցեալ տարւան լուսանկարը, զոր ինքն իսկ պատիւ ըրաւ ձեռն ինձ վերելու:

Բնա, 1. Յունիս 1899:

Տնթ. ՎԱՐԴԱՄ Ե. ԹՈՐՈՐՈՍԻԱՆ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ԻՐԱՐ ԵՒ ԻՐ ԻՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(Ըրբան-Իսթան)

Արդէն այն պարագայն որ խիկար մէկ կողմանէ Յուրիմայ քաղաքի միւս կողմանէ Եսթիպայ վարուց հետ կապ ունէր, ինչպէս տեսնուց, ապացոյց է որ մեծ աղբջութիւն ունեցած է ընդհանուր գրականութեան վրայ: Եսթիպայ Եսթիպայ առթիւ յիշեցնէր որ խիկարի զոյցը Պաշտաւորական շատ յառաջ յառնական գրականութեան մէջ մտած ըլլալու է: Այս կէտի համար յայտնի ապացոյցներ կան, այնպիսի յիշատակութիւններ որ պատուած են ալ աւելի խորագրի հմտութեան կը տանին զմեզ: Արդէն Մայսնէր ամփոփ կերպով յիշատակած էր իրենց Աղբջութեան վրայ (Օթթըր Ե. 69) այն յիշատակութիւնն՝ որ կ'ըսէ թէ Դեմոկրիտոս իւր իմաստութիւնն Բաքիլայիցներէ քաղած է եւ «Ալէքի-Ի-Էն կամ Երանը (Եր) Ալաքարու Օթիլի)» թարգմանած: Մտաւոր (Ժ. 762) կը յիշէ բողոքարէ՛ Դարգարէ, մը «Ալաքիլար» (Ալաքարոս) անուն, իսկ Դեմոկրիտոս Լայերապի իւր փիլիսոփայից վարուց մէջ (Ե, Գ. 50) մինչեւ անգամ Թեոփրաստի Լեպիդուսի մէջ երկրագիտութեան անունը Ալաքարոս կ'ըսէ: Մերձիկէս ի Տրիքէ գտնուած հին միւսէնի վրայ ալ կը տեսնուի իմաստուն մը ձեռքը գրութեան գալարով, որուն անունը Acicarus կը կարդայուի: Եթէ մտադրութեամբ փնտռուի խիկարայ զոյցին մէջ հիւսուած անուններէն ու խրատներէն ալ կրնան գտնուիլ հմտութեան մէջ, ինչպէս մէկ երկու կտոր պիտի յիշեց յետոյ:

Այսպիսի ալ կը բաւէր ցուցնելու որ խիկար շատ կանուի ծանօթացած է Եսթիպայ ի մասնաւոր իրենց Աղբջութեան վրայ իւր շատ կարեւոր է, փառ զի կարծես իրենց ցուցնել թէ ինչ ծանօթ էր իւր շատ անցնելու ի Եսթիպայ անուն, Հարիկ մինչեւ անգամ յառաջ գրուի մը նուիրած է այս կէտին: Դժբախտաբար իւր միջին է, եւ պէտք է որդագրութիւններ ընել՝ պայծառ իմաստ մը հանելու համար, իրենց ծանօթութիւն փիլիսոփայից մեծամտութիւնը՝ ի միջն այլըն կը յիշէ Դեմոկրիտոս. որ կը պարծիք Բաքիլայ, Պաշտաւորական եւ Եսթիպայ գաղափար ըլլա-

1. Ես. Meissner ի ZDMG, 1894, էջ 196: Տրիքի Կարէ. Antike Denkmäler des Arab. Instit. I, 57 ff. ու զի ընթերցուի գտած՝ Studemund, Archael. Jahrb. V, 4 ff., որ կ'ըսուած անունը լատինացիացեալ [Acicarus], 2. Հարիկ՝ էջ 130-131:

լով՝ աշակերտած Մագերու եւ Քրմերու, իր քրէ՛ ներկայ միջին բնագրին համեմատ՝. «Իսկ Դեմո- կրատէս արար խոստ բարոյական բարեշինական- ջանքին ասի զոքոյն Ալլիքորա Ուրբանէնէլ՝ յիւր իսկ գիրտն կցել։ Եւ այս անտի իսկ յայտ եւ յորժամ՝ քրէ՛ Ալլիքորա ասի Դիմոկրատէս՝ Վասն որոյ եւ զանձնէ եւ զանձն գիտութենէ իւրով համար հպարտացեալ ուրբե ասէ՛, եւն։ Միջին խոսքս պայծառ կ'ըլլայ եւ կըն- մայ պարտան աւելի հասակային, եթէ «բարոյա- կան» բառին միայն որդարութեամբ՝ Լարրիսի հետ հասկընանք պայտէս. Դեմոկրատոս բարեշինական ճանաչել իբէ՛ն սեպհականեց, վասն զի Ալլիքորու ար- ձանն իւր գրութեանց մէջ խառնեց՝ եւ սկիզբն աւելցուց թէ Ալլիքոր կ'ընէ Դեմոկրատէս, եւն։ Եթէ գեղարարութիւն մը կայ՝ այն եւ որ արդէն Եւսթերիոս այսպէս միջին կամ եթէ ուզուի պաշա- ալ՝ տեսած եւ այս խոսքն, որով միտարութիւնը շատ հին է։² Եւսթերիոս գէպս՝ խիկարայ իմաստու- թիւնը այնչափ հաշտակեց որ արդուին հին Եւսթա- քով որ նաեւ Դեմոկրատոս արուած՝ — ճիշդ թէ ասա՛ւ այն խնդրէն զուրս կրնայ մնալ — գրոց մէջ ալ մուտք գործ եր. մանաւանդ թէ՛ եթէ հաստատեք կընձայ՝ խիկարայ իմաստութիւնն գրուած ալ էր բարեկական շատ մ'արձանագրու- թեանց պէս՝ «սեան» կամ արանի վրայ, եւ թէ այսպիսի բեւեռագիր գլանն մը թարգմանած եւ զայն Դեմոկրատէս Ալլիքոր հնութիւն ի հարկէ քիչ մը դժուար է։ Դեմոկրատի լեզուիպարտ աշա- կերտը, հին փիլիսոփայութեան հիւսիսական գրու- թեան զիստաւ որ պաշտպաններէն մին, ծնած կը համարուի իբր 460ին (ն. Ք.) Ալքեբրա՝³ աստի պայտիսի հնութիւն մը կ'ունենայ խիկար Եւսթաք քով, որ դժուար եւ ընդունելի՝ ի հարկէ քիչ հնութիւն չունին նաեւ միւս իշխատարութիւններ, զոր վերջ յիշեցնէր, ճշտեմ Դիմոկրատէս կայե- րասցուց այն տեղեկութիւնն որով Թեոփրաստի կ'ընձայ «Ալլիքորոս, անուն գործ մը, Վասն զի Թեոփրաստ չ'եսայցի ալ, որ հնոց ամենէն նշանաւ- որ փիլիսոփաներէն եւ, ծնած կը համարուի 390ին

(ն. Ք.) աշակերտ նախ Պլատոնի, յետոյ Արիս- տոտելի եւ վերջոյս կործանէ իրեն յաջորդ նշա- նական, թողութեւ եւ բազմաթիւ դրբեր թուով մինչեւ 200 որոս աւանդութեան, որոնց նշանաւորն եւ «Կարապիք բարոյականը»։⁴ Ոչ այսչափ հնու- թիւն՝ բայց նաեւ անշան չէ Սարաքոնի (ծն. 60 Ն. Ք. Վանսիս) յիշած հայտարար «մոգ» իմաս- տուն՝ «Ալլիքորա աւ բարոյացի» (παρά τοῖς Βοσπορονοῖς Ἀγαιχάρου.) — Եւսթերիոս գէպս այս ամեն տեղ յիշատակած իմաստունն որիշ- անէ չէ, բայց մեր խիկարն՝ որ բոտ այսմ արդէն կանուի Ժամանակ մուտք գտած էր Եւսթատան, Դեմոկրատոսի թարգմանութեան «սինն» ալ արդէն կը յիշեցնէ Եսթաք-խիկարի զգացը, որուն համե- մատ պատգամին պահանջն էր Դեմոկրատի «սին- կանքնեցին» (στέλγειν ἀνέστραφαι) «Եսթաքայ», ինչպէս վերջ նշանակեցինք Պլատոնագէտի պատմա- ծին համեմատ։

Լարրիսի չէ կրնար ընդունել որ աստուգին Դե- մոկրատոս ծանօթացուցած ըլլայ Եւսթաք խիկարու իմաստութիւնը։ Կասի որ Դեմոկրատոսի անուամբ յայտարար չ'ըլլող բազմամիկ առանձնեւ որ բարոյ- ական վճիռները հարապատ չին համարիք նու- եւ ուրիշ գիտականք (հրատարակիչ՝ Natorp, Müller եւն։) Մէկ կողմէն Դեմոկրատի իբրեւ հաշտակար առանձնաւ՝ շատ անգամ կ'երեւայ առանձնեւ հաւաքման մէջ, ուր արտութեամբ իրեն (երբեմն նաեւ Սիլլարոյ՝ ձեռնով) ընծայուած են բազմաթիւ առանձնեւ, միւս կողմէն ալ խիկար նոյն հաշտակ ունէր արեւելքի մէջ, եւ այսպէս՝ արեւելեան առանձնեւն Եւսթատան անցնելով՝ խիկարի առանձնեւն ալ միասին գացած են եւ Դեմոկրատի անունն առած, որով կընձայ Ալքե- րասիցայի վերջոյս կրնար ընծայել խիկարի իմաստութեան թարգմանութիւնն. եւ ճիշդ այս- պիսի առանձնեւ հաւաքման մէջ եւ որուն կ'ախ- նարկեն Թեոփրաստ եւ Սարաքոնի Լարրիս. այս ճամբով կ'ուզէ մեկնել մէկ կողմէն Դեմոկրատի անունն խիկարի հետ կապ ունենալ, միւս կող-

¹ Ալքեբրա-բարոյ Stomata I, ed Potter, p. 356 այսպէս եւ բնագիրը. Δημόκριτος γὰρ τοὺς Βαφύλακους λόγους ἡθικὸν πεποίηται. λέγειται γὰρ τὴν "Ανικτορά στήλην ἐξουθενεῖσθαι, τοὺς ἰδίους συντάξαι σπυργήμασι. καὶ οὖν ἐπιστομῇ ναοδαί παρ' αὐτοῦ, Τὶδὸς λέγει Δημόκριτος եւն։ Առաջարկուած որդարութիւնն եւ ἡθικόνսն տեղ լծուած կորագլ կամ գլնէ այս բառն ալ կցել կընձայ այս բարեին հայերէն թարգմանութեան չկայ։

² Յն. Եւսթերիոս «Պատրիստութիւնն Լարրիսի Գիրք 3, զԼ. 4. «Եւ Դեմոկրատոս ասի նախ Եսթաքին խոստ բարոյական բարեշինաց լուծելը՝ եւն՝ Յիշք նոյն զարձանով։ Եւսթերիոս այս ընդարտակ երկարութեան ալ հայերէն թարգմանութեան չէր հանգիպած։

³ Դեմոկրատոս մեռած կ'ըլլուի իբր 361ին Ն. Ք. իւր զորքերէն շատ բան կորուստ՝ մաս մը հասած է՝ մեծա- մասամբ հաստկարներով, զորքը հաւաքած եւ Mullaeh (այս. 1843, Հմմտ. Mullaeh, Quaestionum Democratarum spec. I—II. Բերլին 1835—43) իւր փիլիսոփայական գրու- թեան՝ հիւսիսականութեան ծանօթ բազմաթիւ գրութիւնք լոյս տեսած են, Հմմտ. A. Stöckl, Lehrbuch der Geschichte der Philosophie. Mainz 1875, p. 53—58 եւ այլուր։

⁴ Թեոփրաստ մեռած կը համարուի 287ին Ն. Ք. իւր բազմաթիւ գործերէն մեծագոյն մասը կորուստ եւ, մասամբ իբր յայտ հրատարակուած են, ի միջ այլը՝ իւր Ethici Characteres, ed Petersen, 1859. բովանդակ գործ- ներն որ հասած են, ճշտարարից Wimmer 1842—1866, երբ հաստ. Հմմտ. Եւսթ. H. Usener, Analecta Theophrastae, լայպցիք 1858 — Էւսթերի՝ «Թեոփրաստի նկու- արները Բարոյց, թղթ. 2. Արեւն Կովաստ Բարոյասունի Վենետ. 1830, 12² էջը 120։

⁵ Լարրիս (եջ ԽԱ, Եւսթ.) այն աստարկութեան որ. Βοσπορονοῖς անասունի կերպով միայն կրնայ միտարարել Ալլիքորի՝ կը պատմութեան թէ այս բառն աւ Սարաքոնի անգլա-լու առաջագլութիւնն է, իսկ միւս աստարկութեան որ խիկարու արեւելեան զգացն մէջ «սեան» մը ժող պրու- թեան անկարելութիւն անգամ չկայ՝ կը պատմութեան, մի- չեցնելով «Եսթաք-խիկարու մէջ անոր գանձուից։ Սակայն եւ այնպէս՝ Էւսթաք Լարրիս այսչափ խորին հնութիւն մը ասլ խիկարու զգացն։

⁶ Հմմտ. օրինակի համար Cornill («Բարե իմաստ») էջ 34, ուր միւս նոյն առանձն Էւսթաքը եւ Սիլլարոս, ուրիշ մը Դեմոկրատի կ'ընձայէ։ Երկու անունները գիւսա- կրոյսին չեմոյնել։

մանէ այն երեւոյթն որ խիկարու առածներէն կը գտնուէր յունական առածներու հաւաքմանց մէջ։ Այսպէս հաշակաւոր եթովպական «Բանք իմաստախրացն», զոր յիշեցնէր արդէն եւ որ առածներու հաւաքումն է, ունի իւր մէջ խիկարու 15 առածներ՝ որ կան խիկարու բոլոր խմբաբաժանէնց մէջ ալ։ Արդ ասանց երկրորդը (— Տայեւ-նէին մէջ՝ «Ազնի շահ հաց տայ եւ բերան» բիր, —) կը գտնուի Դիւն-կարուէ տրուած։ Յիշեցնէր երեք-տասներորդ առածն ալ — որուն իմաստն է մեր-ձաւորապէս՝ Լաւ եւ զի՞նչ արքով քան զի՞նչ լե-զուով, — Սողանի առուն կըող զձոց մէջ կը գտնուի, միեւնոս միեւնոյնը Մարտինոս՝ Սփրքոսոյ կ'ընծայէ։ Մայսներ աւելի յառաջ ալ երթալով՝ խիկարի ուրիշ մէկ խումբը (— «Արգեակ» մի լինիր որպէս նշենք որ յառաջ ծաղիկ եւ յետոյ հասանի պտուղն էր, այլ ի՞նչ որպէս թիժենք որ յետոյ ծաղիկ եւ յառաջ հասանի պտուղ էր, —) համեմատելի կը զեն Բարբրոսի մէկ տեղոյն հետ. բնական է նաեւ որ Եսայիայ առակաց մէջ ալ համեմատելիներ գտնուին, եւ նմաններ։

Ինչպէս Յաննանի նոյնպէս միւս գրականութեանց մէջ ալ մուտք գտած է խիկար, արեւ-ելեանց մէջ աւելի եւս՝ քանի որ նոյն լեզուներով խմբագրուած զրոյցն ալ ամբողջութեամբ կը գրա-նուի։ Օրինակի համար Բար-Բարջու իւր հաշակաւ-որ առորական-արարական բառգրքին մէջ կը ցու-ցնեն որ իրեն անծանօթ չէր խիկարու զրոյցը, երբ «Անկիւր» (այլ օրինակ՝ «Անկիւմ») անուան զինաց կը նշանակէ որ եր «այր հաշակաւոր երկրորդ («Վե-զիր» արքայի» եւ «շառ իմաստան», եւնէ։ Նոյն Բար-Բարջուի բառգրքին ուրիշ մէկ օրինակն, — որ այնու ալ նշանաւոր է որ նաեւ հայերէն մեկնու-թիւններ ունի աւելցուցած եւ այն սուրբէն առ-ակերով հայերէն զրոյցը. «Վանք» բիշ է՝ այլապէս-պատ էր ցուցնեն զրոյցը. վառն զի հան կ'ըլլուի թէ «Անկիւր» երկրորդ կամ «Վեզիր» եր «Խայիւր» կամ «խիկար», արքային։ Չբուցին հետքեր չեն

պակիր նաեւ ուշ ժամանակի հրէական կամ բա-բունական գրութեանց մէջ ալ, օրինակի համար երբ Յուսուս բնէ Խանանիա բարունին՝ որուն հա-մար կ'ըլլուի թէ Ազրիսեու կոյսեր օրերը կ'ապրեն, վե՛ճի էր բանուի հիշեցնական իմաստն էր եւ կա-խուեցաւ երկնից ու երկրի մէջտեղ։ Այն աստիճան պահաց անոնց. Բերք ինձի աղեւս ու կիր»։ Աօի ճշգիւ խիկարի օգեղեն աշտարակ շինելու զրոյցն է։ Նոյն տեղ կայ նաեւ խիկարու զրուցին «աւաղեայ պարան» հիւսելու արամոութիւնը՝ վառն զի երբ իմաստուր բարունուին կ'առաջարկեն թէ «Չհհոր մ'ուսնինք գալուի լըսոյ, քաղաք բեր գանիկոյ», կը պատասխանէ՝ «Կաւէ պարան մը մանեցե՛ք, այն ժամանակ ի՛նչհոր կը բերենք եւ նմաններ»։ Չար-մանք չէ ըստ այսմ որ մէկ կողմանէ Եսայայ ալ անցած է խիկարու զրոյցն նաեւ ուշ ժամանակ-ներն, միւս կողմանէ մինչեւ Հնդկաց ճառ հա-մապատասխանող զրոյցներ կը գտնուին։ Այսպէս խիկարի հետ կապ անհնարու է Çukassapati 48—49 երորդ գլխիւնուան մէջ պատմուած զրոյցն նաեւ արքային եւ Սակասալու վեզիրին։ Վեր-ջինս ալ ճիշդ խիկարի բանալը կ'ուսնենայ, նոյնպէս հոր մը կը ձգուի եւ նոյնպէս վերջէն անկէ կ'ա-զատի՝ Վանքալու թագաւորին հանելուկներ լու-ծելու համար։ Նմանութիւնն այնչափ է որ հաշա-կաւոր Տոգուալուս առածաբանն Բենիէյ յիշեալ հիւսկական զրոյցը նաեւ քաղաքաւոր կը համարի խիկարի զրոյցին, հիւսկական գրականութենէ Ա-րարացուց անցած եւ յետոյ յունարենի թարգ-մանուած։ Վերջին կէտս է հարկէ բոլորովն անըն-դունելի է խիկարի զրուցին բնագրաց արդէ-քննութեանց հանդէպ։ — Ս. Հարց քով ալ չեն պակիր անտարբերութիւններ. այսպէս երբ Արգիւնէս իւր առ Աբրիկանոս թղթին մէջ (Migne, XI, 48—85) է պաշտպանութիւն Դանիելի գրող Ըու-շանայ պատմութեան վկայ կը բերէ զԱբիաբաբոս եւ Յուրիթ։ Սակայն այսպիսի տեղեր սովորաբար չեն ցուցնեն թէ այն հեղինակներուն ծանօթ էր խիկարի զրոյցն, այլ Աբիկաբոս կամ խիկարի

1 Յոս Schahrestāni, ed. Cureton, p. 306.

2 Սղանի կ'ընդդէ յիշեալ Schahrestāni, p. 298. Սղանի՝ Մարտինոս (սեռ Migne, Patrol., Ser. Graeco-XCI, Nr. 940, հմտ. Cornill, p. 40, 43)։ Լորին (էջ ԽԳ, Եսն)։ կը յիշէ նաեւ շառ Նանս աստ մ'ալ Սղանին իրի Գաբրիւլ Ռաբիթ «Մարգարաց հաւաքման մէջ (Թիս 357) «Աղեւի գայթեմն ունի ժամագրէ եւ քան արքի գայթեմն» եւն։

3 Հմտ. Մայսներ, էջ 183—184։ Բարբրոսի համեմատական տեղը սեռ Babrius, ed. Giltbauer, 204։ Մայսներ կը համեմատէ արաբական թարգմէտ առածները «Հիւսն ու ծառ» եւ «Խաղաւ Թալան»։ Եսայիայ առածներուն հետ (171 եւ 46)։ Վերջին յառաւի զրոյց մ'ըլլու է Եսայայ քով, սեռ Salhani, Contes arabes, p. 91ff, եւ ուրիշ։

4 Bar-Bahlul, Lexicon, ed. Duval, p. 103. Յոս Մայսներ, էջ 194 որ արաբական բնագիր յառաւ կը բերէ։

5 Այս շառ իրականէ հետաքրքրեցով «Բարբրոս հայերէն բառգրքին» վրայ տեղեկութիւն տուած ենք ուրիշ տեղ մը. սեռ «Հանգեւ Եսն», 1899, էջ 22—23։

6 Յոս Հարբիւ, էջ ԽԳ։ Նշանակել է հաւ արքային խառ անուի, որ մեր «խիկար» մեզ կը յիշեցնէ Կիւրի, թէն «Խայիւր», եւ կրնայ կարգադրուի։ «Անկիւր», Վերջին օգտագործութեամբ է զոր տեսանք վերջ։

1 Սղան եւ նմանեց վկայ երկուս իւրեկս Մայսներ էջ 194—195, յառաջ բերելով նաեւ երրորդական բնա-դրները։

2 Հմտ. Հարբիւ էջ 2։ խիկարու այն առածը թէ «Չգրույս Լուգն յառաւի Լուգն եւ Լուգն» Սղ. Սղ. Բիւ, Գիւ, Գիւ, էր բանուի Սղ. Բիւ, Գիւ, Գիւ, կը գտնուի հին գաղղական բանաստեղծութեանց մէջ սաղարարուած Մարի ար Գրուսէն (սեռ Roquefort, Poésies de Marie de France, vol. II, Nr. 82)։

3 Հմտ. Մայսներ, էջ 196. Benfey զրառն կը գտնուի է թիւթին Ausland, 1859, Nr. 20, սուր մասին նաեւ R. Schmidt, die Çukassapati, p. 68։ Այս վրայը տիգրական խմբագրութիւն մ'ալ ունի, որուն մէջ միւսեւ տեղով Սղանին վերջը (Գ. Թագ. Գ. 16—28) մուտք գտած է, զոր Մայսներ զարուստ արաբաց մը կը համարէ այս պատմութեանց արեւելեան Հնդկաստան տեղեկութիւն եւ օր թէ Հնդկաստանէն Հրէից եւն։

պատմութիւնն այնչափ որչափ կայ արդէն Տովոր-
թայ գրոց մէջ. ուստի վերջինս է աղբիւր յիշեալ
տեղեկութեանց՝

(Ընթանալիս)

4. Յ. Տ.

ԼԵՁՈՒԱՐՈՆԱԿԱՆ

ԵՐԻՊԿԻՍ ԸՍՅՈՑ ԳՆԻՍՈՐՆԵՐՈՐԸ

(Ընթանալիս)

Ե.

Էլը հորսնի է նախէ. — Եւ ողջ գոյնից,
եւ ողջ-ը, ըսէր Ե. Մնորոտեմբ որինքնուրեւ ծա-
ռայող անձերէ՝ տան մարդ ծառայութիւն կը
սպասէ:

Էլը հետէր էլ ինքնուրեւ. կ'ըսուի՝ երբ նման-
որինակ պարագայ մը պատահի:

Էլը սէ կերտ իսկ ասոն նի՝ քորը ինքնուրեւ.
Մարդ երբ չվարձած բանն ընէ՝ կը շնորհակա-

Էլը գոյնի (Թըր. = Համես), մարդ
հալած. Հագուստն է մարդուն վայելելութիւն
ստուգը:

Էն իշուս Իսկ Իսկուս նի՝ Եւրոպայ ի՞նչու,
Եւ Բարոյ. Գէլ մարդու ընկերացողն անոր վարքը
բարբը կ'որհնակէ:

Էն ինչ ինչու նալը, կ'ըսուի ի՞նչու. Գէլ
մարդիկ իրենց իշխարութեան օրէնքն ընեն իշխար:

Էլը քորն ինչու Իսկուսն ինչու. Փոխա-
նակ միջոցաւ. վերջը քորնուր խօսքեր կամ
գործեր կ'ընէ:

Էսի Բարոյն ուլ է հաներ. Սեւի շահէն Պետ
չէ գար:

Այսպէս մտեր հրատարակուած Inventiones
nominum գործ մը (Ս. Գրքնի Լեզուներ թիւ 130.
Բ. գրքնի) կ'ընէ՝ «Իսկուս հոս է Եւրոպայ, Էլը Եւրոպայ
որի Սահման, Գէլը Եւրոպայ [Բ] Ցորտիս որ Թագուս
կենտրոն զՍեւորտուս (Achis Caroneum ուղղելու Achis-
carum) որ սոսկ զԵւրոպայ. Յայտնակուած միջոց Ցորտիս
ընէն է տեղեկութիւն, ինչպէս արդէն արդիւ խօսքը
Ցորտիս Սեւորտուս արտարարութիւնները գործածեն է,
Յոս Լարտի՝ էլ ինչ:

Ինչպէս կը գիտուի՝ այս առանձինքն շատերուն
առարկան ընտանի կամ ծածոք կենդանիներ են, նման
առարկան, որոնց մէջ կենդանիներու ընտանութիւններն
ու այլեւայլ առանձնապատկութիւններն իրեն օրինակ կը
ծառայեն այս ու այն բարդական երկրագործութեան յան-
գեղը համար. Այսպէս են օրինակ համար, վերի առա-
նի նման՝ Նախ աս առանձինքն ալ. — Լարտ Եւրոպայ ինչ
Բարոյ. — Ըստէն Լարտ Գէլ ինչու. — Սեւի հոս Իսկուս
Ինչու. — Օն ինչու Լարտ ինչու. — Բարոյն Լարտ ինչու.
Ըստ անոր ալ առանձինքն տեսակ մը համառոտութեւ,
կարծուի առարկան կամ զոյգներ են. Գ. որ Գորտն Լարտ
նի հոսի. Բ. որ Գորտն է Լարտ. — Մտալ ինչու ինչ
Լարտ, Գորտն Գորտն ինչու ալ Լարտն է. — Ցեւի Լարտն է
Լարտ. Լարտն է. — Մտալ Լարտն է. — Լարտն է. — Լարտն է.
Ըստ ինչու Լարտն է. — Լարտն է. — Լարտն է. — Լարտն է.

Ե.

Ընչի նիւ ինչի, Ինչի տեղ ինչի. Գորտն
վարական խօսք, հիւրեր ընդունելու առթիւ գոր-
ծած էին:

Բ.

Բարոյն էլ ինչ Լարտն. Գորտնուս տես
մը կամ Լարտն մը չէ գարտնուր:

Բարոյն Լարտ, Գորտն Լարտ, Լարտ Լարտ
Գորտն. Կ'ըսուի անխառնակից պարագայի մը հա-
մար՝ զոր ուղեղը շուգնը պիտի տանիր:

Բարոյն (Թըր. = Կրոյ) Ինչ ինչի Լարտ
Լարտն է. — Ըն ինչի Լարտն է. — Լարտն Լարտ
Լարտ, Լարտն է. Գէլ ու Պետական մարդն ուր տեղ
ալ գտնուի կամ զգուսի, Պետական միջոց ու առ-
պարէզ կը գտնէ:

Բարոյն (Թըր. = Գարտապար) Լարտն
Լարտն. Կարտապարն էլ ինչ Լարտն մի Լարտն
Լարտն:

Ի.

Ինչու Լարտն է, Լարտն Լարտն է. Լարտն Լարտն
ու պատիւը կորսնցուցած է, Լարտն Լարտն Լարտն
Լարտն կ'ուղեւ:

Լարտն Լարտն (Թըր. = Կատակ) Լարտն.
Կատակ մարդէն փախուի կատակ մի սպասեր:

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լ.

Լարտն Լարտն Լարտն. Մարդկային լեզուն ճիշդ
է, աղիւզ կ'ընէ ամէն բան խօսելու յարմարու-
թիւն ունի:

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Մ.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.

Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.
Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն Լարտն.